

ΑΡΧΑΙΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ

ΗΜΕΡΗΣΙΑ ΓΕΝΙΚΑ ΛΥΚΕΙΑ

11-6-2018

Διδαγμένο κείμενο

A.

- Δικό μας, λοιπόν, έργο, είπα εγώ, δηλαδή των ιδρυτών της πολιτείας (είναι) να εξαναγκάσουμε τις εξαιρετικές φύσεις (τους εξαιρετικούς ανθρώπους) να φτάσουν προς το μάθημα, το οποίο είπαμε (αναγνωρίσαμε) προηγουμένως ότι είναι το σπουδαιότερο, δηλαδή να δουν το αγαθό και να ανεβούν εκείνη την ανηφορική οδό, και όταν, έχοντας ανεβεί, δουν αρκετά, να μην τους επιτρέπουμε αυτό το οποίο τώρα τους επιτρέπεται.

- Ποιο δηλαδή;

- Το να μένουν εκεί, είπα εγώ, και να μην θέλουν να κατεβαίνουν πάλι (πίσω) κοντά σ' εκείνους τους δεσμώτες, ούτε να συμμετέχουν στους κόπους και στις τιμές μαζί με αυτούς, είτε ταπεινότερες είτε σπουδαιότερες.

- Μα πώς είπε, θα τους αδικήσουμε και θα τους κάνουμε να ζουν χειρότερα αν και είναι δυνατόν σ' αυτούς να ζουν καλύτερα;

B1. α) Θέμα του διαλόγου της Πολιτείας είναι η φύση της δικαιοσύνης και της αδικίας. Για να διερευνηθεί αυτό το περίπλοκο πρόβλημα, ο Πλάτωνας αρχίζει ένα πείραμα, μια θεωρητική κατασκευή μια πόλης, που συγκροτείται σιγά - σιγά προκειμένου να φτάσει από το πρωτόγονο στάδιο στην πλήρη ανάπτυξή της. Τα πρόσωπα του διαλόγου, οι «οϊκιστές», ο Σωκράτης και οι συνομιλητές του, έχουν χρέος να οδηγήσουν «τάς βελτίστας φύσεις» στο μέγιστο μάθημα, δηλαδή το Άγαθόν «ἀφικέσθαι πρὸς τό μάθημα ὃ ἐν τῷ πρόσθεν ἔφαμεν εἶναι μέγιστον».

Με τον όρο «μέγιστον μάθημα» ο Πλάτων εννοεί τη θέαση της Ιδέας του αγαθού, την ύψιστη γνώση, που τελικά συμπίπτει με το αγαθό, καθώς ο Πλάτωνας υποστηρίζει μια νοησιαρχική ηθική, δηλαδή η γνώση της αλήθειας δεν μπορεί παρά να οδηγεί κατ' αναγκαιότητα σε ηθική πράξη, στην πραγμάτωση του αγαθού. Σύμφωνα με το σχόλιο του σχολικού εγχειριδίου, ο Πλάτωνας δεν δίνει μια σαφή ερμηνεία για τον όρο «ἀγαθόν», που είναι

από τους βασικότερους στο φιλοσοφικό του σύστημα, παρά αρκείται σε ορισμένους υπαινιγμούς. «Άγαθόν» πάντως είναι:

- i. το «εἶναι» και ὅ,τι διατηρεῖ το «εἶναι»,
- ii. η τάξη, ο κόσμος και η ενότητα που διαπερνά και συνέχει την πολλαπλότητα,
- iii. ὅ,τι παρέχει την αλήθεια και την επιστήμη.

Η έκφραση «*αὐτὸ τὸ ἀγαθόν*» φαίνεται να δηλώνει την ὑψιστη αρχή και την πηγή του ὄντος και της γνώσης. Πάντως, ἤδη στην αρχαιότητα το «Πλάτωνος ἀγαθόν» ἦταν παροιμιακή έκφραση για κάτι το ασαφές και σκοτεινό.

β) Στη θέαση του αγαθού «*ιδεῖν τε τὸ ἀγαθόν*» θα φτάσουν μόνο οι βέλτιστες φύσεις. Συγκεκριμένα, με τον ὄρο «*βελτίστας φύσεις*» ο Πλάτων εννοεί τους ανθρώπους με φυσικά χαρίσματα, ὅπως υψηλή ευφυΐα, οξύτητα πνεύματος, ψυχικές δυνάμεις κ.ά. Ο Πλάτων πιστεύει ὅτι δε διαθέτουν ὅλοι οι ἄνθρωποι ἀπὸ τη φύση τις ίδιες πνευματικές ικανότητες και ψυχικές δυνάμεις και συνεπώς τα αποτελέσματα της παιδείας θα εἶναι ἀνάλογα των φυσικῶν προδιαθέσεων του ἀνθρώπου. Συνεπώς, δεν μπορούν να δουν ὅλοι οι ἄνθρωποι το ἀγαθό. Επιπλέον, η πορεία τῶν βελτίστων φύσεων προς τη θέαση της Ἰδέας του ἀγαθού ἐπιβάλλεται ὡς ἐξαναγκασμός («*ἀναγκάσαι*») στην ἰδανική πολιτεία, συνιστά δηλαδή ἀπόλυτη ἀναγκαιότητα, ἀναγκαία συνθήκη του ιδεώδους πολιτεύματος.

γ) Η πορεία κατάρκτησης του ἀγαθού εἶναι δύσκολη και ἐπίπονη («*ἀναβῆναι ἐκείνην τὴν ἀνάβασιν*»). Σ' αυτό θα φτάσουν οι φύλακες μέσω της παιδείας. Συγκεκριμένα για τον Πλάτωνα η παιδεία εἶναι η στροφή της ψυχῆς προς την ἰδέα του ἀγαθού, η δύσκολη πορεία ἀπὸ την ἀγνοια στη γνώση. Σε ἄλλο σημείο της Πολιτείας, ο Πλάτωνας ἀναφέρει ὅτι η παιδεία παρέχεται για το σώμα με τη γυμναστική και για την ψυχή με τη μουσική, με κορυφαίο το μάθημα της φιλοσοφίας (διαλεκτικής) που οδηγεί στην ὑψιστη μορφή γνώσης, στην ἀναζήτηση της ουσίας ὅλων των πραγμάτων.

Οι λέξεις «*ἀναβῆναι*», «*ἀνάβασιν*» δηλώνουν τη δυσκολία κατάρκτησης του ἀγαθού. Πολύ συχνά στον Πλάτωνα λέξεις που σημαίνουν το ἄνω και την ἀνάβαση χρησιμοποιούνται μεταφορικῶς για την παιδεία και για τα ἀνώτερα πνευματικά και ἠθικά ἀγαθὰ που μπορεί να προσφέρει. Η πορεία μετάβασης ἀπὸ τον αἰσθητό κόσμο στο νοητό γίνεται σταδιακά μέσα ἀπὸ τέσσερα στάδια: α) Εἰκασία, β) Πίστις, γ) Διάνοια, δ) Νόησις, που δείχνουν τα ἐμπόδια τα ὁποῖα μπορεί να συναντήσει κάποιος στην πορεία κατάρκτησης της ὑψιστης γνώσης. Εξάλλου η δυσκολία κατάρκτησης του Ἀγαθοῦ τονίζεται με την ἐπανάληψη των λέξεων *ἀναβῆναι, ἀνάβασιν, ἀναβάντες*.

Επομένως, το «ἀγαθόν» είναι η μεγαλύτερη αξία (μέγιστον μάθημα), αφού αυτό πρέπει να κατακτήσουν όλοι οι άνθρωποι και κυρίως όσοι πρόκειται να αναλάβουν τη διοίκηση της Πολιτείας. Το «ἀγαθόν» μπορεί να προσεγγιστεί και να θεαθεί από τον άνθρωπο, όχι βέβαια με τις αισθήσεις αλλά με την καθαρή νόηση.

B2. α. Ο Σωκράτης απορρίπτει την ατομοκεντρική αντίληψη του Γλαύκωνα για την αδικία που θεωρεί ότι διαπράττεται προς τους φιλοσόφους, αν εξαναγκαστούν να ασκήσουν την εξουσία στην πόλη. Ο ίδιος αναφέρει ότι σκοπός της ιδεώδους πολιτείας και του νόμου είναι η ευτυχία ολόκληρης της πόλης και όχι μόνο μιας κοινωνικής ομάδας.

Σύμφωνα με τον Σωκράτη τελικός και κορυφαίος σκοπός του νόμου είναι η κοινωνική ευδαιμονία προβάλλοντας το κοινωνικό συμφέρον έναντι του ατομικού και ταυτόχρονα εκφράζοντας τις κοινωνιοκεντρικές αντιλήψεις της πόλης-κράτους. Προσωποποιώντας τον νόμο ο Σωκράτης τον παρουσιάζει ως βασική αρχή της πολιτικής συμβίωσης για να μην υπάρξει αταξία και χάος στην πολιτεία, αλλά φυσικά ο νόμος δεν παύει να είναι ανεπηρέαστος από προσωπικές συμπάθειες και αντιπάθειες. Έτσι η κοινωνία παρουσιάζεται ως ένα σύνολο ανθρώπων αυτοτελές, αυτάρκες, διαχρονικό και οργανωμένο όπου αναπτύσσεται συμμετρικά η ατομική και κοινωνική διάσταση του ανθρώπου. Ο νόμος καθίσταται αναγκαίος μέσα στην πολιτικά οργανωμένη κοινωνία, γιατί εναρμονίζει την ατομικότητα και τη συλλογικότητα. Εγγυητής και διεκπεραιωτής αυτής της αναγκαιότητας καθίσταται ο φιλόσοφος.

Σ' αυτό το σημείο πρέπει να επισημανθεί η μεγάλη σημασία που έχει ο νόμος για τον Πλάτωνα, όπως φαίνεται και στον διάλογο «Κρίτων». Εκεί ο νόμος προσωποποιείται και συνδιαλέγεται με τον Σωκράτη. Ο μύθος εκφράζει τη θεμελιώδη θεωρία του «Κοινωνικού Συμβολαίου» τονίζοντας ότι κάθε πολίτης οφείλει να τηρεί τους νόμους και να παραμερίζει το προσωπικό του συμφέρον για να εξασφαλιστεί η συνοχή και η ομαλή συμβίωση της πόλης. Αυτή τη στάση, άλλωστε ακολούθησε και ο ίδιος μέχρι το τέλος της ζωής του, και το ίδιο θεωρεί ότι πρέπει να κάνουν και οι φιλόσοφοι.

β) Ο Σωκράτης, για την επίτευξη της ευδαιμονίας του συνόλου αποδίδει στο νόμο τρεις βασικές λειτουργίες. Χρησιμοποιεί τρεις μετοχές «συναρμόττων, ποιῶν και ἐμποιῶν» για να καταδείξει τρεις αδιαπραγμάτευτες λειτουργίες – προϋποθέσεις για την ύπαρξη και την ευδαιμονία της πόλης. Με το πρώτο μετοχικό σύνολο «συναρμόττων τούς πολίτας πειθοῖ τε καί ἀνάγκη» επισημαίνεται η κοινωνική λειτουργία του νόμου, καθώς ενώνει σε ένα αρμονικό σύνολο όλους τους πολίτες. Σ' αυτό το σημείο αξίζει να τονιστεί ότι ο Πλάτωνας κάνει συχνά λόγο για την αναγκαιότητα της Αρμονίας τόσο στα μέρη της ψυχής όσο και στις σχέσεις των πολιτών μεταξύ τους (βλ. εισαγωγή σχ. βιβλίου σελ. 90-91: «εφόσον... που του αρμόζει»).

Έτσι ο νόμος για να πείσει τους πολίτες να υπακούουν σ' αυτόν χρησιμοποιεί την πειθώ και τη βία. Ο άριστος νομοθέτης κατά τον Πλάτωνα (Νόμοι, 722b) συνδυάζει την Πειθώ και τη Βία, η οποία αφορά τον «ἀπειρον παιδείας ὄχλον...». Με την πειθώ, δηλαδή με τη χρήση λογικών επιχειρημάτων, οι πολίτες οφείλουν να συνειδητοποιήσουν τον κοινωνικό τους ρόλο παραμερίζοντας το ατομικό τους συμφέρον, προκειμένου να συνεισφέρουν στην πολιτεία. Βέβαια, η μέθοδος αυτή απευθύνεται στους πεπαιδευμένους πολίτες.

β) Υπάρχουν όμως και οι πολίτες που δεν πείθονται με τα λογικά επιχειρήματα και σ' αυτούς επιβάλλεται η βία. Όπως προαναφέρθηκε η βία, δηλαδή ο καταναγκασμός αφορά κυρίως τους απαίδευτους όμως επιβάλλεται και στους υπόλοιπους πολίτες αν εκείνοι πολυπραγμονούν, αλλά και στους πεπαιδευμένους που δεν έχουν πειστεί με την πειθώ. Τέλος, απευθύνεται και στους άρχοντες, οι οποίοι οφείλουν να προτάσσουν το συλλογικό καλό, να είναι ευσυνείδητοι και να έχουν λιτό βίο προκειμένου να αποφευχθεί η διαφθορά στην πολιτική ζωή (βλ. εισαγωγή σελ. 90 «οι φιλόσοφοι – βασιλείς... λειτούργημά του»).

Με το δεύτερο μετοχικό σύνολο («ποιῶν μεταδιδόναι... ὠφελειῖν») επισημαίνεται η οικονομική λειτουργία του νόμου. Ο Νόμος κατοχυρώνει τον καταμερισμό της εργασίας, με τον οποίο κατακτάται η αυτάρκεια. Η πόλη οικίζεται επειδή κανείς δεν είναι αυτάρκης παρά πολλῶν ἐνδεής. Ο καταμερισμός, λοιπόν, της εργασίας προσπορίζει οικονομικά οφέλη σε όλους τους πολίτες. Οι εργασίες κατανέμονται σε κάθε πολίτη με βάση τις ικανότητές του για την ικανοποίηση όχι μόνο προσωπικών αλλά και κοινωνικών αναγκών. Έτσι καλλιεργείται κλίμα συνεργασίας, αλληλοβοήθειας και αλληλεγγύης.

Ο τρίτος τρόπος επίτευξης της κοινωνικής ευδαιμονίας παρουσιάζεται με το τρίτο μετοχικό σύνολο («καί αὐτός ἐμποιῶν... τῆς πόλεως») με το οποίο δηλώνεται η παιδαγωγική πολιτική λειτουργία του νόμου. Ο Νόμος οφείλει να διαπλάθει ανθρώπους – πολίτες ενωτικούς. Για να γίνει αυτό θα πρέπει ο Νόμος να περιορίσει την ατομική επιθυμία, δηλαδή να χαλιναγωγήσει τα πάθη, τα ἐνστικτα και τις αδυναμίες των πολιτῶν ὥστε να τους κοινωνικοποιήσει πολιτικά. Οφείλει να τιθασευθεί η βούληση από το Λόγο, για να δένει μαζί σε μια ενότητα την πόλη «νόμος ὁ βοηθῶν ἔστω τῷ τῆς πόλεως ξυνδέσμῳ μετὰ θεῶν» (Νόμοι 921c). Επομένως, ο Νόμος καλλιεργεί την κοινωνικότητα και αναδεικνύει τους αγαθούς πολίτες σε πολιτικούς ηγέτες, θέτοντας ὅρια και περιορισμούς στη συμπεριφορά των πολιτῶν αλλά και των φιλοσόφων – βασιλέων, ὥστε να μην παρεκτρέπονται και να μη διαταράσσουν τη συνοχή της πόλεως.

B3.

1. Κέφαλο

2. τον χορό
3. εκδιώχθηκε κακήν κακώς από το νησί
4. επωμίζονται στρατιωτικά και διοικητικά καθήκοντα
5. την Τυραννίδα

B4. α. ἀφικέσθαι: ανικανοποίητος

εἶπον: ρήμα

ιδεῖν: ιδέα

μεταδιδόναι: παράδοση

B4. β.

- Ο άνθρωπος που διέπεται από αγαθά αισθήματα πολύ συχνά πέφτει θύμα εξαπάτησης.
- Η εξέλιξη της επιστήμης και της τεχνολογίας έδωσε τεράστια ώθηση στην επιστήμη της ιατρικής, με αποτέλεσμα ο άνθρωπος να αντιμετωπίσει το σωματικό πόνο.
- Ο ρατσισμός δημιουργεί έναν φάυλο κύκλο βίας.

Αδίδακτο κείμενο

Γ1. Η ρητορική είναι ανάλογη με τη διαλεκτική· γιατί και οι δύο σχετίζονται με κάποια τέτοια παρόμοια (θέματα) τα οποία είναι κατά κάποιον τρόπο κοινά όλων να τα γνωρίζουν, χωρίς καμιά τέχνη να είναι διακριτή. Γι' αυτό και όλοι κατά κάποιον τρόπο συμμετέχουν και στις δύο· γιατί όλοι μέχρι ενός σημείου επιχειρούν να εξετάζουν και να λογοδοτούν και να απολογούνται και να κατηγορούν. Από τους πολλούς, λοιπόν, οι μεν κάνουν αυτά τυχαία, ενώ οι άλλοι (τα κάνουν) εξαιτίας της συνήθειας ως αποτέλεσμα άσκησης. Επειδή όμως και με τους δύο τρόπους είναι δυνατόν (να δρουν), είναι φανερό ότι θα ήταν δυνατόν αυτά και με μέθοδο να κάνουν· γι' αυτό δηλαδή πετυχαίνουν και αυτοί (που ενεργούν) λόγω της συνήθειας και αυτοί (που ενεργούν) τυχαία, την αιτία (της επιτυχίας) είναι δυνατόν να εξετάζουν, όμως όλοι θα μπορούσαν να συμφωνήσουν ότι κάτι τέτοιο είναι αντικείμενο τέχνης.

Γ2. α. ἀφωρίσθη

ὑπόσχες

πλείσταις

δρώντων

Γ2. β. «τά δέ τοιαῦτα ἤδη πᾶς ἂν ὁμολογήσαι/ειε τεχνῶν ἔργα εἶναι»

Γ3. α. τῆ διαλεκτικῆ: ετερόπτωτος ονοματικός προσδιορισμός, δοτική αντικειμενική στο *ἀντίστροφος*

ἐξετάζειν: τελικό απαρέμφατο, αντικείμενο στο *ἐγχειροῦσιν*

θεωρεῖν: τελικό απαρέμφατο, υποκείμενο στο απρόσωπο ρήμα *ἐνδέχεται*

ἔργον: κατηγορούμενο στο *τό τοιοῦτον* μέσω του απαρεμφάτου *εἶναι*

Γ3. β.

«ἐπεὶ δ' ἀμφοτέρως ἐνδέχεται»: δευτερεύουσα επιρρηματική αιτιολογική πρόταση, εκφέρεται με οριστική, γιατί δηλώνει πραγματική/ αντικειμενική αιτιολογία.

Γ3. γ.

τῶν μὲν πολλῶν: ονοματικός ετερόπτωτος προσδιορισμός, γενική διαίρετική στο *οἱ μὲν*

εἰκῆ: δοτικοφανές επίρρημα ως επιρρηματικός προσδιορισμός του τρόπου στο *δρῶσιν*

ταῦτα: σύστοιχο αντικείμενο στο *δρῶσιν*

διὰ συνήθειαν: εμπρόθετος επιρρηματικός προσδιορισμός της αιτίας στο εννοούμενο ρήμα *δρῶσιν*

ΟΡΟΣΗΜΟ